

Social Work & Education

©SW&E. 2024

УДК :

364.4(477):[316.47:177.7]:316.485"364/366"

DOI: 10.25128/2520-6230.24.2.5

Олена МАЛОВІЧКО,доцент, кафедра філософії, публічного управління та соціальної роботи¹;

elenamalovichko@ukr.net

ORCID ID <https://orcid.org/0000-0002-4137-8953>**Олег МАСЮК,**професор, кафедра філософії, публічного управління та соціальної роботи¹;

masiukoleg@np.znu.edu.ua,

ORCID ID <https://orcid.org/0000-0003-3853-5863>**Карім Ель ГУЕССАБ,**доцент, кафедра філософії, публічного управління та соціальної роботи¹;

karimk@ukr.net.

ORCID ID <https://orcid.org/0000-0003-3555-1235>,**Ніна БЛОКОПИТОВА,**докторант, кафедра філософії, публічного управління та соціальної роботи¹;Запорізького національного університету,
nina_turk@ukr.netORCID ID, <http://orcid.org/0000-0002-7260-0705>**Олександра СОРОКІНА**доцент, кафедра соціології¹;

sorokina.soc@gmail.com,

ORCID ID <https://orcid.org/0000-0003-0058-1848>**Статус статті:***Отримано: квітень 02, 2024**1-ше рецензування: квітень 21, 2024**Прийнято: травень 30, 2024*

¹ Запорізький національний університет,
Запоріжжя, Україна

**Маловічко О., Масюк О., Ель Гуессаб К.,
Білокопитова Н., Сорокіна О. (2024).**

Перспективи впровадження методу ненасильницької комунікації в соціальній роботі в Україні під час війни та повоєнного

відновлення

Social Work and Education, Vol. 11, No. 2.
pp. 226-237. DOI: 10.25128/2520-6230.24.2.5**ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ
МЕТОДУ НЕНАСИЛЬНИЦЬКОЇ
КОМУНІКАЦІЇ В СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ В
УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВІЙНИ ТА
ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ**

Анотація: Колектив авторів провів системну роботу щодо аналізу використання методу ненасильствених комунікацій в різних сферах соціальної роботи в Україні та інших країнах світу. Під час проведення дослідження колектив авторів спирався на комплексний підхід, порівняльний аналіз, а також було проведено фокус-групове дослідження, яке виявило необхідність трансформації системи соціального обслуговування у цій сфері.

Метою дослідницької роботи є аналіз перспективи ефективного впровадження методу ненасильницьких комунікацій у соціальній роботі в Україні під час війни та повоєнного відновлення. Ми звернули увагу на збільшення різноманітних проявів насильства в Україні під час війни, що відобразилося і у актуалізації питання булінгу у освітніх закладах, випадків сімейного насильства та у збільшенні злочинів насильницького характеру в суспільстві в цілому.

На нашу думку метод ненасильницьких комунікацій корисний для соціального працівника в роботі з агресором та жертвою, так як він містить потужну етичну та педагогічну складові. В результаті ми прийшли до висновку, що Україні потрібна перебудова системи соціального обслуговування, яка б сприяла розв'язанню проблеми насильства в країні. Основою для оптимізації соціального обслуговування має стати перегляд стандартів у сфері освіти та педагогіки, ненасильницьке переосмислення відносин «соціальний працівник – отримувач соціальної послуги», а також перезапуск судово-соціальної служби.

Спираючись на проведену дослідницьку роботу ми робимо висновок, що впровадження методу ненасильницьких комунікацій у соціальній роботі в Україні має багато перепон військово-політичного, суспільно-державного та організаційного характеру, але зміни у соціальній сфері в Україні потрібні вже зараз. Фактично це потреба у кардинальних змінах у соціальній роботі з проявами насильства, а також потреба у партнерській роботі щодо відновлення гуманістичного та ненасильницького простору в Україні, починаючи з сім'ї. Вона тут виступає як основа для повосного соціального відновлення.

Keywords: ненасильницькі комунікації, насильство, підлітки, співзалежні відносини, соціальна робота, військові конфлікти

ВСТУП

Насильство доволі довго було вагомою складовою людського життя, на якій так чи інакше будувались суспільні відносини. Наявність соціальних норм та «підгонка» людини під ці норми робить насильство звичайним інструментом суспільного життя.

Війна як конфлікт носіїв норм, цінностей та поглядів. Наприклад, авторитаризм та демократія. Це виносить насильство за дужки раціонального осмислення існування та руйнує сталі суспільні відносини. Крім того, війна значно збільшує кількість жертв насильства, які потребують особливого ставлення з боку суспільства, держави та соціальних працівників. Російсько-українська війна стала катастрофою демографії, тіла та духу, яка потребує кардинального переосмислення характеру організації соціальної сфери в Україні та за кордоном.

За своєю природою насильство є радикальної формою вираження конкуренції, яка пов'язана із боротьбою за ресурси та за звичний спосіб життя та має конструктивний або деструктивний характер. Проте, насильство не є цілком природньою моделлю поведінки людини, а скоріш за все свідчить про незадоволення базових потреб, яке має системний та стійкий характер і може передаватись від покоління до покоління.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Саме тому визначення ефективності практик ненасильницьких комунікацій в соціальній роботі як засобу збалансування людських відносин завжди має актуальний характер. Ненасильницькі комунікації розглядаються дослідниками в сфері соціально-правового регулювання людських відносин (Chowdhury & Lanier 2012, Suarez et al 2014, Stankowska 2018), соціально-педагогічного впливу на людей із девіантною поведінкою (Sarajevo & Fischer 2006, Миколайчук 2023, Шабаєва 2017, Seward & Аксе 2024), соціальної та психологічної роботи з різними групами клієнтів (Осетрова 2017, Розенберг 2020, Петушкова 2016, Чернецька та ін. 2018).

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Метою нашого наукового дослідження є аналіз перспективи впровадження методу ненасильницьких комунікацій у соціальній роботі в Україні.

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

Автори статті досліджують ненасильницькі комунікації в соціальній роботі в Україні в умовах війни входили з думки, що вони потрібні завжди і як засіб профілактики насильства, і як технологія педагогічної роботи з учасниками насильницьких відносин, і як засіб миротворення. Тому в нашій методології застосовує комплексний підхід, який охоплює всі групи клієнтів соціальної роботи. Крім того, використовується порівняльний аналіз національних та закордонних досліджень у цій сфері. Спираючись на проведену підготовчу роботу та аналіз попереднього досвід впровадження ненасильницького спілкування в соціальній роботі в інших країнах, дослідники звернулись до фокус-групової дискусії з жінками, які в Запоріжжя (Україна), які мали

історичний та особистий досвід родинного насильства. Сім'я в Україні була та залишається стрижнем суспільного життя, а відтак і ненасильницькі комунікації мають починатись із сім'ї як об'єкта соціальної роботи.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Для початку розберемося із поняття ненасильницькі комунікації та насильство. Автор концепції ненасильницьких комунікації М. Розенберг бачить їх як стратегію комунікації, яка стимулює людину «...віддавати від усього серця». При цьому, він включає в ненасильницьке спілкування чотири складові усвідомленої комунікації: спостереження, почуття, потреби та прохання (Розенберг 2020, 4). Отже, маємо комунікаційний інструмент для соціального працівника, який може використовуватись в рамках профілактичної роботи та кризового втручання.

Людина, сім'я і суспільство можуть будуватись з різними рівнем гармонійності. З одного боку, це універсальні, природі і корисні для всіх ненасильницькі комунікації, які ведуть до спільного блага – країни, де життя для всіх є комфортним.

З іншого боку, ставлення до насильства в суспільстві та соціальних інститутах не є однозначно негативним. О. Осетрова в якості однієї з характеристик подібної деструктивної взаємодії виділяє: «...невиправдане, несправедливе використання сили для вирішення певних соціальних завдань» (Осетрова, 2016). Відтак, насильницькі комунікації можуть отримувати соціальне схвалення, якщо вони реалізуються на справедливій основі та «виправдані» для управління соціальними інститутами. Проте, варто згадати, що коло насильства краще розривати, а не боротись із його негативними наслідками, тому «виправдане» насильство має бути обумовлене тільки невідкладною потребою захисту суспільства та його членів.

Насильницьких моделей соціальних комунікацій були розповсюджені в організації відносин в сім'ї (б'є, значить любить), школі та інших соціальних групах на території СРСР, а також і сьогодні мають вплив у країнах, які отримали незалежність після розпаду цього державного утворення. Отже, діяльність соціальних працівників в цих країнах потребує перезавантаження для розбудови гармонійної суспільної взаємодії.

Ю. Чернецька та співавтори фіксують важливість формалізації навчання ненасильницького спілкування в сім'ї як світової практики соціальної роботи: «У 80-х роках ХХ століття було створено Центр ненасильницького спілкування, фахівці якого, пройшовши відповідну підготовку, допомагають родинам долати насильство в сім'ї (Чернецька та ін. 2018, 149). Створення в Україні в 2015 році Центру ненасильницького спілкування «Простір гідності» (м Київ) є важливим кроком для побудови нової моделі конструктивної взаємодії в суспільстві. Якщо звернутись до результатів нашого фокус-групового дослідження в Запоріжжі, то можна побачити, що опитані жінки скаржаться на відсутність подібної інфраструктури в регіонах України, а також потребують більшої поінформованості про потенціал ненасильницьких комунікацій.

Зауважимо, що моделі поведінки у людини формуються доволі рано, а тому суспільство, педагоги, соціальні працівники та батьки мають звернути увагу на

те, яке ставлення у їх дітей, підлітків та молоді до насильства. Одним із головних суб'єктів у формуванні ставлення людини до навколишніх у цьому випадку є також і школа. Л. Шабаєва висуває претензії до середньої освіти: «У нашій країні історично склалася система освіти, за якої педагог повинен виконати задачу, покладену на нього суспільством, а дитина (учень) повинна відповідати тій ідеальній моделі, що також запрограмована суспільством. Таку педагогічну систему називають авторитарною педагогікою, а тип комунікацій насильницьким» (Шабаєва 2017, 350). Себто, треба переглянути державні програми та соціальні запити щодо організації освітнього процесу, де вчитель перестає бути жертвою «реформатора», а учень – об'єктом трансляції насильницьких практик. Явний вихід тут можна побачити у освітньому партнерстві, де педагоги створюють ненасильницький простір комунікацій разом із сім'ями своїх учнів.

А. Миколайчук стверджує, що: «...ненасильницьке спілкування допомагає реалізувати концептуальні принципи педагогіки партнерства в конструктивний спосіб» (Миколайчук 2023, 261). Тобто, залучення школярів, їх батьків та держави до усвідомлення відповідальності у партнерстві в освітньому процесі сприяє навчанню ненасильницьким відносинам та профілактиці соціальних проблем на рівні «школа – сім'я школяра».

Гарним прикладом тут є закордонна практика впровадження ненасильницьких комунікацій в рамках театральних практик у соціальній роботі. Проводячи навчання з підлітками з високими інтелектуальними здібностями, К. Сюард та В. Акче зробили акцент на створенні інклюзивного онлайн-курсу міжкультурного навчання миру. Вони стверджують, що: «Такий вид освіти сприяє «інклюзії на основі відмінностей і різноманітності, де відмінності розглядаються як джерело благополуччя, а взаємна підтримка використовується для викорінення нерівності, дискримінації та несправедливості» (Seward & Акче 2024, 58). При цьому, головний акцент тут робиться саме на підлітках, тому що у цьому віці люди захоплені і формуванням власної ідентичності, і проявляють максимальну емпатію по відношенню до навколишнього світу.

Якщо зробити власні висновки з проаналізованого дослідження організації літнього онлайн-театру з миротворення, то можна відзначити актуальність гейміфікації соціально-педагогічної роботи для побудови ненасильницького спілкування у підлітків та молоді з різних країн світу. Це пов'язано з можливістю викласти та проілюструвати конфліктні ситуації за допомогою метафор та алегорій, зберегти відчуття захищеності та напрацювати шляхи до вирішення проблеми. Основою для розробки подібних профілактичних заходів має стати головний принцип ненасильницької комунікації: акцентування уваги на емпатії та рефлексії, уникання оціночного погляду на світ та учасників суспільної взаємодії.

Після обговорення результатів даного дослідження автори статті прийшли до висновку, що практику форум-театрів в онлайн та офлайн-форматах бажано розширити, залучивши до участі не тільки підлітків, а й їх батьків. Проте, у такому випадку бажано залучати до ілюстрації насильницьких сценаріїв взаємодії «батьки – діти» професійних акторів, а участь аудиторії у обговоренні цих сценаріїв чітко регламентувати, тому що практика насильницького виховання в

українських сім'ям є ще достатньо укоріненою і потребує системного та поступового опрацювання.

Інколи взаємодія таких соціальних інститутів як сім'я і держава в рамках соціальної роботи також потребує встановлення рамки ненасильницьких комунікацій. Звернемось до польського досвіду у цій сфері. Вивчаючи перспективи правової організації подібного спілкування на загальнодержавному рівні, М. Станковська стверджує, що у третій статті польського закону про соціальну допомогу написано: «Соціальна допомога підтримує окремих осіб і сім'ї в їхніх зусиллях задовольнити свої потреби та дає їм можливість жити в умовах, які відповідають людській гідності» (Stankowska 2018, 225). Отже, польський закон про соціальну допомогу базується на підтримці суб'єктності сім'ї та її членів як отримувачів соціальної допомоги ненасильницькими засобами, що обумовлено орієнтиром на задоволення потреб та підтримку людської гідності.

З іншого боку, М. Станковська говорить про наявність законодавчого примусу у соціальній роботі, де сім'я та її члени знаходяться під тиском держави: «У частині 5 статті 107 зазначено: «Соціальний працівник, який проводить опитування сім'ї та її середовища, може вимагати від особи чи сім'ї, яка звертається за допомогою, подати декларацію про доходи і майновий стан» (Stankowska 2018, 225). Тобто, інколи задоволення потреб людини є можливим тільки після того, як вона виконає державні вимоги. Втім, органи державної влади та підпорядковані ним соціальні служби мають показувати приклад та бути носіями гуманістичної взаємодії всіх членів суспільства. Це потребує переосмислення підходів до профілактики насильства та переходу на ненасильницькі комунікації в організації суспільного життя.

У такому випадку для соціальної комунікації важливо зробити акцент на регулюванні відносин «агресор – жертва», коли конструктивних відносин створити не вдалось. Зауважимо, що навчання ненасильницькому порозумінню у соціальній роботі є важливо по відношенню до усіх учасниками суспільних відносин. М. Стаховська стверджує, що: «Сам Розенберг проводив навчання для соціальних працівників, але також працював, серед іншого, з в'язнями, звинуваченими у вбивствах і звалтуваннях, опікувався так званою «важкою» молоддю, тому він мав контакт із подібними ситуаціями та людьми, з якими працівник може зіткнутися у соціальній роботі» (Stankowska 2018, 224-225). Українське суспільство доволі суворо та агресивно ставиться до тих, хто не хоче жити по його правилах. Особливо це стосується молоді з девіантною поведінкою та осіб, які відбували покарання у місцях позбавлення волі. Система покарання правопорушників віддаляє їх від родин, а ізоляція тільки підсилює їх агресивність по відношенню до зовнішнього соціального світу.

Проведене авторами статті фокус-групове дослідження свідчить, що жертви насильства не звертаються за допомогою, «бо у всіх так». Цю ж думку можна розповсюдити на ставлення суспільства до ініціаторів насильства - «бо завжди так було». Для покращення ситуації тут також необхідно звернутись до закордонного досвіду у соціальній роботі.

Для цього ми маємо звернутись до статистичних даних навчання методу ненасильницьких комунікацій у США для тих, хто потрапив заграти за

насильницькі злочини. А. Саурез та співавтори наводять таку статистику: «У 2008 році служба виконання покарань штату Вашингтон повідомила про 37% рецидивів. Із 5999 ув'язнених, звільнених у 2000 році, 2220 повернулися до в'язниці протягом 5 років. Разом із цим, за даними цієї служби був 21% рецидивів серед ув'язнених, які пройшли навчання в Freedom Project. Із 885 ув'язнених, які пройшли навчання в рамках Freedom Project і згодом були звільнені з в'язниці, 188 повернулись до в'язниці протягом періоду дослідження (1998-2008)» (Suarez et al 2014, 3). Виходячи з наведених даних, навчання ув'язнених методу ненасильницьких комунікації наполовину зменшує відсоток рецидивів у сфері злочинів, пов'язаних із насильством. Залучення родичів засуджених до соціально-психологічної роботи з ними, щоб показати можливість альтернативного шляху повернення у суспільства могло б дати ще кращий результат у гуманізації суспільних відносин.

Теперішня соціальна робота з сім'ями в Україні побудована переважно як допомога жертва гендерно зумовленого та батьківського насильства. В такому разі ненасильницькі комунікації тут повинні мати свою специфіку. Вона пов'язана із обережним ставленням до почуттів жертв та уникнення оціночних суджень на їх адресу. Л. Петушкова наголошує, що: «В рамках даної концепції основна увага приділяється забороні використання комунікацій, які можуть бути витлумачені співрозмовником як оцінювання, спроба викликати в нього почуття провини, критика чи вимога» (Петушкова 2016, 65). Такий акцент у соціальній роботі на жертвах насильства в сім'ї безумовно є корисним, але він схиляє систему соціальної роботи до вилучення постраждалого із агресивного середовища, що не гарантує його повторного попадання у подібні ситуації.

Для того, щоб досягти кращих результатів система соціальної роботи в цій сфері повинна носити більш цілісний та всебічний характер. У першому випадку – як метод конструктивного педагогічного впливу на ініціатора насильства. У другому випадку – як метод професійної етичної поведінки соціального працівника із жертвою насильства. У обох випадках основним вектором соціальної роботи є опрацювання сценарію подальшого життя на основі впровадження ненасильницьких комунікацій.

У розрізі цієї складової нашої теми дослідження особливу увагу треба приділити соціальній роботі з проявами насильства у співзалежних сім'ях. Ю. Чернецька та співавтори описують прогресування насильницьких комунікацій у таких сім'ях: «В переважній більшості спілкування в співзалежній родині будується на таких формах психологічного насильства як вимога, наказ, вказівка на те, що «повинен» зробити партнер або родич, потім форми спілкування найчастіше переходять у примус, погрози, згодом, якщо не вдаватися до альтернативних і компромісних форм спілкування, взаємодія між членами родини досягає апогею конфліктогенності та перетворюється на фізичне насильство» (Чернецька та ін. 2018, 148). Ескалація агресії у такому випадку пов'язана із нерозуміння природи залежності в сім'ї. Ненасильницьке спілкування у співзалежних сім'ях орієнтоване на усвідомлення потреб всіх членів родини, а також формування перспективної прив'язки не до залежності одного з них, а до спільного образу майбутнього.

Використовуючи загальний алгоритм ненасильницької комунікації, Ю. Чернецька та співавтори пропонують, щоб: «У діяльності соціального працівника зі співзалежними родинами використовувалась чотирьохетапна модель навчання принципам ненасильницького спілкування, яке умовно можна визначити за такими ознаками: опис конфліктної ситуації, вираження почуттів кожним членом родини, вербалізація потреб подружжя, формулювання прохання задовольнити потреби членів родини» (Чернецька та ін. 2018, 150). Останній пункт передбачає, що соціальний працівник сприяє сімейному діалогу в контексті співставлення потреб членів родини, що дає їм шанс на майбутнє.

Тобто, соціальний працівник не має брати на себе роль нарколога, але повинен підготувати сім'ю для звернення до нього. При цьому, якщо ми говоримо про співзалежні родини, де інший член родини має згубну прив'язаність до агресора, то метод ненасильницьких комунікацій тут також може бути у нагоді задля напрацювання поваги жертви до себе і до її інтересів.

Будь-яка форма залежності та співзалежності пов'язана з насильством, тому що реальні потреби людини заміщаються доступними та шкідливими еквівалентами, а це блокує задоволення справжніх потреб. Розбіжність між бажаним та дійсним не тільки укорінює проблему, а й викликає агресію із-за фрустрації у наслідок її системного незадоволення. У такому разі, усвідомлення реальної потреби є шляхом для миру із собою та навколишнім світом.

Війна є природнім підсилювачем насильства не тільки в районах бойових дій, а й у тилу. Всі попередньо вказані прояви насильства у різних верст населення посилюються в умовах війни і потребують уваги надавачів соціальних послуг.

У 2022 році війна прийшла в Україну і інші країни світу, нагадавши про невивчені уроки. Учасники війни можуть бути агресорами, жертвами, нападниками, оборонцями, але всіх їх об'єднує одне бажання забути досвід насильницький дій та отриманих травм під час конфлікту, що зазвичай приводить до перенесення насильства в іншій сфері їх життя.

Б. Сараєво та М. Фішер запропонували підготовлений та професійний діалог між колишніми сторонами конфлікту на основі ненасильницьких комунікацій на Балканах: «Починаючи з 2002 року, Центр ненасильницьких дій все більше зосереджується на діяльності, спрямованій на ініціювання та підтримку рефлексивного процесу «Подолай минуле» в державах-спадкоємцях Югославії. З цією метою фахівці центру організувала публічні дискусійні форуми, на яких ветерани війни з усіх сторін конфлікту розповідали про свій особистий досвід та думки. Чотирнадцять таких публічних форумів було проведено між 2002 та 2004 роками в Боснії та Герцеговині та Сербії та Чорногорії» (Sarajevo & Fischer 2006, 388). На жаль намагаючись знайти ненасильницьке рішення для колишніх сторін військового конфлікту на Балканах, Б. Сараєво та М. Фішер забули про те, що найбільше війна б'є по сім'ям особливо це відзначилось і колишній Югославії та міжнародних шлюбах, коли члени однієї сім'ї ставали ворогами один для одного.

В Україні подібна драма набула характеру конфлікту поколінь. Попередні підготовчі дослідження показують, що часто ностальгія за СРСР заважає батьками підтримувати своїх дітей, які стали на захист незалежної України та

пішли до війська. Тому ненасильницьке спілкування у соціальній роботі в Україні має бути орієнтовано і на відновлення діалогу поколінь після війни.

Проте, ненасильницькі комунікації в соціальній роботі – це не тільки пошук примирення, а й сумісний шлях до відновлення особистої та соціальної справедливості. Тут Україні в умовах війни буде дуже корисна практика судово-соціальної роботи, яка походить зі США: «Судово-соціальна робота є спеціалізованою сферою практики соціальної роботи, яка застосовує принципи соціальної роботи до соціальних і правових систем. У рамках судово-медичної соціальної роботи існує кілька напрямків практики, включаючи виправні заклади, послуги потерпілим, послуги з пом'якшення наслідків та роботу громадського захисту» (Smith 2023, 76). Відповідно, перед тим як загоювати фізичні та душевні рани від насильства треба спочатку відновити справедливість і соціальний працівник тут є провідником до неї для чоловіків, жінок та дітей, які постраждали від насильства на війні.

Найбільш гостро тут стоїть питання тортур, сексуального насильства та знущань, які чинить ворог України на війні. Проблема є відомою ще з часів попередніх війн, але її вирішення поки не знайдено. І. Ховдхурі та М. Лан'єр розкривають цю тему: «Починаючи з самих перших війн та громадянських безладів, згвалтування та грабунки переможених були одним з «військових трофеїв», які отримували переможці. У прадавні часи, окрім згвалтування та грабунку, рабство зазвичай використовувалось проти поневолених сімей, племен, міст-держав або країн. Зовсім нещодавно російські солдати згвалтували сотні тисяч німецьких жінок по закінченню Другої світової війни, особливо у Берліні. Зовсім нещодавно у сучасній Африці солдати застосовували згвалтування як тактичний прийом» (Chowdhury & Lanier 2012, 47). Проте, це питання стосується не тільки жінок, а й чоловіків.

Російсько-українська війна відкрила нові грані антигуманності. Насильство над українцями в полоні та на окупованих територіях стало причиною фізичних та психічних травм представників обох статей. Відчувши свою беззахисність в руках ворога, вони потребують засобів для оновлення власної суб'єктності. Тут ненасильницьке спілкування у соціальній роботі необхідне не тільки для відновлення правової справедливості, але й для відновлення довіри людини до самої себе та до навколишнього світу.

ВИСНОВКИ

Проаналізувавши різні аспекти застосування методу ненасильницьких комунікацій, автори дослідження прийшли до висновку, що Україні потрібна перебудова системи соціального обслуговування, яка б сприяла розв'язанню проблеми насильства в країні. Основою для оптимізації системи соціальної роботи має стати перегляд стандартів у сфері освіти та педагогіки, ненасильницьких відносин «соціальний працівник – отримувач соціальної послуги», перенесення акцентів із кризового втручання та кризове консультування у соціальній роботі, а також перезапуск судово-соціальної служби.

Потрібна формалізація застосування методу ненасильницьких комунікацій, так як він довів свою ефективність в рамках соціальної роботи в інших країнах.

Як приклад, цілісна мережа центрів ненасильницьких комунікації так, як вони були створені у країнах колишньої Югославії. При організації соціальної роботи в цих центрах необхідно дивитись на питання комплексно і працювати як з жертвами, так з ініціаторами насильства, для того, щоб зменшити можливі рецидиви у цих випадках.

Аналізуючи практику соціальної роботи з проявами насильства в Україні, автори статті прийшли до висновки про необхідність орієнтуватись не тільки на допомогу жертвами насильства, як це робилось раніше в країні, а й сприяти нормалізації поведінки ініціаторів насильства. При проведенні фокус-групового дослідження та аналізі цієї сфери соціальної роботи, автори статті впевнились у необхідності створення екосистеми ненасильницьких комунікацій в Україні, основою якої має стати інститут сім'ї. Його потрібно залучати на партнерських засадах для мінімізації кожного із зазначених проявів насильства у соціального просторі.

Спираючись на проведену дослідницьку роботу можна зробити висновок, що впровадження методу ненасильницьких комунікацій у соціальній роботі в Україні має багато перепон військово-політичного, суспільно-державного та організаційного характеру. Проте, соціальна сфера в Україні має великий запит на зміни саме зараз. Фактично це потреба у кардинальних змінах у соціальній роботі з проявами насильства, а також потреба у партнерській роботі щодо відновлення гуманістичного та ненасильницького простору в Україні, починаючи з сім'ї, яка була є і залишається основою гармонійного та збалансованого майбутнього.

ЛІТЕРАТУРА

Миколайчук, А. В. (2023). Нова українська школа: ресурси освіти для партнерської взаємодії. Наукові записки. Серія: Педагогічні науки, (211), 257-262. <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2023-1-211-257-262>

Осетрова, О.О. (2017). Насильство та тероризм: практика соціальної роботи й філософська рефлексія. *Філософія та політологія в контексті сучасної культури*, 3(18), 72-77.

Петушкова, Л. А. (2016). Ненасильницьке спілкування як технологія побудови діалогу працівника соціальної сфери з клієнтом. *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя*, № 1, 64-69.

Розенберг, М. (2020). Ненасильницьке спілкування: мова життя. Харків : Ранок. 256 с.

Чернецька, Ю. І., Дунаєва, Л. М., Гладченко С.В. (2018). Принципи ненасильницького спілкування як основа взаємодії у співзалежній родині. *Вісник Одеського національного університету. Серія : Психологія*. Т. 23, Вип. 2. С. 146-155.

Шабаєва, Л. М. (2017). Нова українська школа: філософські основи обґрунтування. *Гілея: науковий вісник*, (125), 349-352.

Chowdhury, I., Lanier, M., (2012). Rape and HIV as Methods of Waging War: Epidemiological Criminology's Response. *Advances in Applied Sociology*, 2, 47-52. doi: 10.4236/aasoci.2012.21006.

Sarajevo, B., & Fischer, M. (2006). Confronting the Past and Involving War Veterans for Peace: Activities by the Centre for Nonviolent Action, 387-416.

Seward K., Akce B. (2024). Creating an Intercultural Peace Education Course Online with Devised Theatre for High-Ability Teenagers of Different Backgrounds and World Regions. *Educating for Peace through Countering Violence: Strategies in Curriculum and Instruction*. New York: Routledge, 53-70.

Smith, D., Borders, K., Katsikas, S., & Maschi, T. (2023). Holistic defense: Attorney perception and social work integration in the courtroom. *Journal of Forensic Social Work*, 7(2), 75-107.

Stankowska, M. (2018). Porozumienie bez Przemocy w pracy socjalnej. Czy możliwe? *The role of tutoring in education and working with adults*. Warsaw: FASS Publishing, 221-235.

Suarez, A., Lee, D. Y., Rowe, C., Gomez, A. A., Murowchick, E., & Linn, P. L. (2014). Freedom project: Nonviolent communication and mindfulness training in prison. *Sage Open*, 4(1), 1-10.

PROSPECTS OF THE IMPLEMENTATION OF THE METHOD OF NONVIOLENT COMMUNICATION IN SOCIAL WORK IN UKRAINE DURING THE WAR AND POST-WAR RECOVERY

Olena MALOVICHKO, Associate Professor, Candidate of Philosophical Sciences, Zaporizhzhia National University, Ukraine; elenamalovichko@ukr.net

Oleg MASYUK, Professor, Doctor of Philosophical Sciences, Zaporizhzhia National University, Ukraine; masiukoleg@np.znu.edu.ua

Karim GUESSAB, Associate Professor, Doctor of Philosophical Sciences, Zaporizhzhia National, Ukraine; karimk@ukr.net

Nina BILOKOPYTOVA, doctorant, Doctor of Philosophy, Zaporizhzhia National University, Ukraine; nina_turk@ukr.net

Oleksandr SOROKIN, Associate Professor, Candidate of Philosophical Sciences, Zaporizhzhia National University, Ukraine; sorokina.soc@gmail.com

Abstract. *The team of authors conducted systematic work on the analysis of the use of the method of nonviolent communication in various areas of social work in Ukraine and other countries of the world. During the research, the team of authors relied on a comprehensive approach, comparative analysis, and a focus group study was conducted, which revealed the need to transform the social service system in this area.*

The purpose of the research work is to analyze the prospects for the effective implementation of the nonviolent communication method in social work in Ukraine during the war and post-war reconstruction. We drew attention to the increase in various manifestations of violence in Ukraine during the war, which was reflected in the actualization of the issue of bullying in educational institutions, cases of violence in the family, and in the increase in violent crimes in society as a whole.

In our opinion, the method of nonviolent communication is useful for a social worker in working with an aggressor and a victim, as it contains a powerful ethical and pedagogical component. As a result, we concluded that Ukraine needs a restructuring of the social service system, which contributed to solving the problems of the population in the country. The basis for the optimization of social services should be a review of standards in the field of education and pedagogy, a non-violent rethinking of the relationship «social worker - recipient of social services», as well as the restart of the judicial and social service.

Based on the conducted research, we conclude that the implementation of the method of nonviolent communication in social work in Ukraine has many obstacles of a military-political, socio-state and organizational nature, but changes in the social sphere in Ukraine are needed now. In fact, this is the need for radical changes in social work with manifestations of violence, as well as the need for partnership work to restore a humanistic and non-violent space in Ukraine, starting with the family. Here the family acts as a basis for post-war social recovery.

Key words: *nonviolent communication, violence, teenagers, codependent relationships, social work, military conflicts.*

Reference

Mykolaichuk, A. V. (2023). New Ukrainian school: educational resources for partnership interaction. *Proceedings. Series: Pedagogical Sciences*, (211), 257-262. <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2023-1-211-257-262> [in Ukrainian].

Osetrova, O.O. (2017). Violence and terrorism: social work practice and philosophical reflection. *Philosophy and political science in the context of modern culture*, 3(18), 72-77. [in Ukrainian].

Petushkova, L. A. (2016). Nonviolent communication as a technology for building a dialogue between a social worker and a client. *Scientific notes of the Nizhyn State University named after Mykola Gogol*, No. 1, 64-69. [in Ukrainian].

Rosenberg, M. (2020). *Nonviolent Communication: The Language of Life*. Kharkiv: Morning. 256 p. [in Ukrainian].

Chernetska, Yu. I., Dunaeva, L. M., Gladchenko S. V. (2018). Principles of nonviolent communication as a basis for interaction in a codependent family. *Bulletin of Odessa National University. Series: Psychology*. T. 23, Issue 2. P. 146-155. [in Ukrainian].

Shabaeva, L. M. (2017). New Ukrainian school: philosophical foundations of justification. *Gilea: scientific bulletin*, (125), 349-352. [in Ukrainian].

Chowdhury, I., Lanier, M., (2012). Rape and HIV as Methods of Waging War: Epidemiological Criminology's Response. *Advances in Applied Sociology*, 2, 47-52. doi: 10.4236/aasoci.2012.21006.

Sarajevo, B., & Fischer, M. (2006). *Confronting the Past and Involving War Veterans for Peace: Activities by the Centre for Nonviolent Action*, 387-416.

Seward K., Akce B. (2024). *Creating an Intercultural Peace Education Course Online with Devised Theatre for High-Ability Teenagers of Different Backgrounds and World Regions. Educating for Peace through Countering Violence: Strategies in Curriculum and Instruction*. New York: Routledge, 53-70.

Smith, D., Borders, K., Katsikas, S., & Maschi, T. (2023). Holistic defense: Attorney perception and social work integration in the courtroom. *Journal of Forensic Social Work*, 7(2), 75-107.

Stankowska, M. (2018). Porozumienie bez Przemocy w pracy socjalnej. Czy możliwe? *The role of tutoring in education and working with adults*. Warsaw: FASS Publishing, 221-235.

Suarez, A., Lee, D. Y., Rowe, C., Gomez, A. A., Murowchick, E., & Linn, P. L. (2014). *Freedom project: Nonviolent communication and mindfulness training in prison*. Sage Open, 4(1), 1-10.

Article history:

Received: April 02, 2024;

1st Revision: April 21, 2024;

Accepted: May 30, 2024.